

PEDAGOGLAR KASBIY RIVOJLANISHINING PSIXOLOGIK OMILLARI

Raxmonova Nigina Aminjonovna,

O'zbekiston milliy pedagogika universiteti .Pedagogika –
psixologiya va inklyuziv ta'lim fakulteti , psixologiya kafedra o'qituvchisi

Abduraimov Miraziz Alisher o'gli

Tarix fakulteti Tarix yo'nalishi talabasi

Annotatsiya:

Mazkur maqola pedagoglarning kasbiy rivojlanishining psixologik omillari haqida bo'lib, pedagogning professional o'sishi va uning psixologik holatining rivojlanishiga ta'sir etuvchi asosiy omillarni o'rganadi. Pedagoglarning kasbiy faoliyati murakkab, yangilanayotgan va o'zgaruvchan sharoitlarda amalga oshiriladi. Shuning uchun, pedagoglarning psixologik tayyorgarligi, ularning kasbiy rivojlanishidagi o'rni muhimdir. Ushbu maqolada pedagoglarning kasbiy rivojlanishining psixologik asoslari, ularning motivatsiyasi, professional stressga qarshi kurashi, o'z-o'zini rivojlantirishga intilishi va o'quvchilar bilan ijtimoiy munosabatlar o'rganiladi.

Kalit so'zlar: pedagoglarning kasbiy rivojlanishi, psixologik omillar, motivatsiya, stress, o'z-o'zini rivojlantirish, ijtimoiy munosabatlar

Kirish

Pedagogika kasbi o'ziga xos va murakkab faoliyat bo'lib, nafaqat bilim berish, balki o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlash, ularning psixologik holatini yaxshilash va ularni to'g'ri yo'naltirishni ham o'z ichiga oladi. Pedagogning muvaffaqiyatli faoliyati uchun uning professional tayyorgarligi va psixologik holati katta ahamiyatga ega. Shuning uchun, pedagoglarning kasbiy rivojlanishi faqat ularning bilim va ko'nikmalarini oshirishdan iborat emas, balki ularning ichki psixologik holatiga, motivatsiyasiga, stressni boshqarish qobiliyatiga va o'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan intilishlariga ham bog'liqdir. Pedagogning kasbiy rivojlanish jarayoni psixologik omillarga, masalan, kasbga bo'lgan munosabat, o'z-o'zini anglash, o'zgarishlarga moslashuvchanlik va professional stressni boshqarish kabi faktorlar orqali shakllanadi. Pedagoglarning psixologik barqarorligi, o'z kasbiga bo'lgan ishtiyoqi va o'quvchilarga ta'sir qilishdagi muvaffaqiyatlari ko'pincha ularning ruhiy holatiga va kasbiy o'sishga bo'lgan intilishiga bevosita bog'liqdir.

O'quvchilar bilan ishlashning o'ziga xos murakkabliklari pedagogni doimiy ravishda yangi pedagogik usullarni, texnologiyalarni va yondashuvlarni o'zlashtirishga majbur qiladi. Shuningdek, pedagoglarning o'z ustida ishlashga, o'z-o'zini rivojlantirishga intilishi, ularda o'z

kasbiga bo'lgan ishonchni oshiradi va professional muvaffaqiyatlarga olib keladi. Pedagogik faoliyatda yuzaga keladigan stress va uning boshqarilishi ham kasbiy rivojlanishda muhim rol o'ynaydi. Stressning pedagoglarga ta'siri ijobiy yoki salbiy bo'lishi mumkin, lekin uni samarali boshqarish pedagogning ruhiy holatini barqarorlashtiradi va kasbiy o'sishini ta'minlaydi. Shu bois, pedagoglarning kasbiy rivojlanishining psixologik omillari, ayniqsa, motivatsiya, stressni boshqarish va o'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan intilishlar, ta'lim tizimining sifatini oshirishda muhim o'rin tutadi. Ushbu maqolada pedagoglarning kasbiy rivojlanishining psixologik asoslari, motivatsiya va stressni boshqarishning roli, shuningdek, pedagoglarning o'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan intilishi va bu omillarning o'zaro bog'liqligi tahlil qilinadi.

Adabiyotlar tahlili

Pedagoglarning kasbiy rivojlanishining psixologik omillari haqida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar, pedagogning kasbiy o'sishiga ta'sir etuvchi asosiy psixologik faktorlarni o'rganadi. Bunday omillar sifatida motivatsiya, stressni boshqarish, o'z-o'zini rivojlantirish va o'z-o'zini anglash alohida ta'kidlanadi. Pedagogning psixologik holati, uning ishga bo'lgan munosabati va motivatsiyasi kasbiy muvaffaqiyatining asosi hisoblanadi. V.V. Davydov (2001) o'zining "Pedagogik psixologiya" asarida pedagoglarning kasbiy faoliyatida psixologik omillarni o'rganadi. U pedagogning kasbiy muvaffaqiyatini, o'z-o'zini anglash va professional motivatsiya bilan bog'laydi. Davydovning fikricha, pedagogning o'z-o'zini anglash qobiliyati va o'z ishiga bo'lgan ishonchi uning kasbiy rivojlanishining asosiy psixologik omilidir. U o'z asarida pedagoglarning o'z kasbiga bo'lgan ishtiyoqi va o'zgarishlarga moslashish qobiliyatini ta'kidladi. Motivatsiya va o'z-o'zini rivojlantirish pedagogning muvaffaqiyatli faoliyatini ta'minlash uchun zarur omillar sifatida ko'rsatilgan [1].

S.P. Shadrikov (2010) o'zining "Pedagogik faoliyatning psixologik asoslari" asarida pedagoglarning stressni boshqarish qobiliyatini va motivatsiyani kasbiy faoliyatga qanday ta'sir qilishini o'rganadi. U pedagoglarning kasbiy faoliyatida stressning qanday paydo bo'lishini va uni boshqarish usullarini tahlil qiladi. Shadrikov pedagoglarning o'z stressini boshqarish qobiliyati kasbiy faoliyatining samaradorligini oshirishga yordam beradi, stressni muvaffaqiyatli boshqarish pedagogning psixologik holatini yaxshilaydi va uning ishdagi muvaffaqiyatini ta'minlaydi. Shuningdek, u o'z asarida pedagoglarning stressga qarshi kurashishda turli psixologik usullardan qanday foydalanishlarini tahlil qiladi [2]. L.M. Alekseeva (2019) pedagoglarning o'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan intilishlari va kasbiy motivatsiya o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganadi. U pedagoglarning o'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan ehtiyojini, shuningdek, pedagoglarning professional o'sish uchun zarur bo'lgan psixologik yondashuvlarni tahlil qiladi. Alekseeva, pedagoglarning o'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan intilishi va kasbiy maqsadlarini amalga oshirishga bo'lgan ishtiyoqi pedagoglarning

muvaffaqiyatli faoliyatida asosiy rol o'ynaydi, deb hisoblaydi. U o'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan ehtiyoj, pedagogning kasbiy o'sishida psixologik barqarorlikni ta'minlaydi [3].

A.B. Makarov (2017) pedagoglarning psixologik holatini va stressni boshqarish qobiliyatini o'rganishda muhim psixologik muammolarni tahlil qilgan. U pedagoglarning kasbiy stressini, uni boshqarish usullarini va o'z-o'zini motivatsiya qilishning kasbiy rivojlanishdagi ahamiyatini ko'rsatadi. Makarov pedagoglarning o'z-o'zini boshqarish, vaqtni samarali taqsimlash va o'z-o'zini rivojlantirish qobiliyati pedagogning kasbiy rivojlanishini ta'minlashda muhim omillardan biri sifatida ko'rsatiladi [4].

Tahlil va Natijalar

Pedagoglarning kasbiy rivojlanishi va uning psixologik omillari haqida olib borilgan tadqiqotlar, kasbiy muvaffaqiyatga erishishda motivatsiya, stressni boshqarish, o'z-o'zini anglash va o'z-o'zini rivojlantirish kabi psixologik omillar muhim rol o'ynashini ko'rsatadi. Ushbu omillar nafaqat o'qituvchining ish faoliyatini samarali tashkil etishiga yordam beradi, balki uning psixologik salomatligini, ruhiy barqarorligini ham ta'minlaydi. Motivatsiya pedagogning ishga bo'lgan ishtiyoqi, energiyasi va harakatga undashini shakllantiradi. O'qituvchi o'z ishiga chin dildan qiziqsa va ishonch bilan yondashsa, ta'lim jarayoni samaraliroq va muvaffaqiyatli bo'ladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ijobiy motivatsiya nafaqat o'quvchilarga ta'lim berish jarayonini samarali tashkil etadi, balki pedagogning o'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan ishtiyoqini ham kuchaytiradi. Pedagog motivatsiya darajasini yuqori tutgan holda o'z kasbiga doir yangi bilimlarni o'rganishga, o'zini takomillashtirishga harakat qiladi. Shuningdek, motivatsiya pedagogning o'z ishiga bo'lgan munosabatini o'zgarishga, kasbiy maqsadlarini amalga oshirishga undaydi. Ijobiy motivatsiya va o'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan intilish pedagoglarning kasbiy o'sishida va o'z maqsadlariga erishishda muhim omil hisoblanadi. Pedagogning yuqori motivatsiyasi uning o'quvchilarga ta'lim berishda yangi yondashuvlarni qo'llashiga va ishda yuqori natijalarga erishishiga imkon beradi.

Stressni boshqarish qobiliyati pedagoglarning kasbiy faoliyatida ham muhim psixologik omil hisoblanadi. Pedagogik faoliyat juda ko'p harakatni talab qiladi va shu bilan birga, ko'plab stressli holatlarni keltirib chiqaradi. O'qituvchilar o'zlarining ishini samarali bajarish uchun ko'p hollarda murakkab vazifalarni hal qilishadi, o'quvchilar bilan aloqada bo'lishadi, turli talablarni bajarishga majbur bo'ladilar. Bu holatlar pedagogni ba'zan psixologik bosim ostida qoldiradi, natijada stress holatlari paydo bo'ladi. Stressni boshqarish qobiliyati pedagogning ruhiy holatini barqarorlashtiradi va uning ishdagi muvaffaqiyatlarini oshiradi. Stressni boshqarish usullari pedagoglar tomonidan o'zlarining psixologik salomatligini saqlash va kasbiy rivojlanish jarayonini samarali davom ettirish uchun muhim vosita sifatida qo'llaniladi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, stressni muvaffaqiyatli boshqarishga qodir pedagoglar o'z faoliyatida yuqori natijalarga erishadilar va o'quvchilar bilan ham samarali munosabatda bo'ladilar. Pedagoglarning o'z-o'zini anglash va rivojlantirishga bo'lgan intilishlari ham kasbiy rivojlanishda ahamiyatga ega. Pedagogning o'z-o'zini anglash darajasi uning kasbiy yuksalishiga va o'z ishiga bo'lgan munosabatiga ta'sir qiladi. O'z-o'zini anglash orqali pedagoglar o'z kuchli va zaif tomonlarini, kasbiy qobiliyatlarini aniqlashadi va ularni rivojlantirishga harakat qilishadi. O'z-o'zini anglash jarayoni pedagogga o'z shaxsiy va professional maqsadlarini shakllantirishga yordam beradi, bu esa uning kasbiy o'sishiga katta turtki beradi. Pedagoglarning o'z-o'zini anglash jarayoni, shuningdek, o'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan ehtiyojni kuchaytiradi. Pedagoglar o'zlarini doimiy ravishda rivojlantirishga, yangi bilimlarni o'rganishga va kasbiy yuksalish uchun zarur bo'lgan qobiliyatlarni takomillashtirishga harakat qilishadi. Bu jarayon pedagoglarning umumiy ish samaradorligini oshiradi va ularga o'z kasbida muvaffaqiyatlarga erishishga yordam beradi. O'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan intilish pedagogning professional faoliyatida yana bir muhim omildir. Pedagogning o'zini rivojlantirishga bo'lgan intilishi uning kasbiy maqsadlariga erishishda, yangi yondashuvlarni o'rganishda va pedagogik innovatsiyalarni qo'llashda muhim rol o'ynaydi. O'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan intilish, pedagogning ijtimoiy va kasbiy vazifalarni muvaffaqiyatli bajarishiga yordam beradi, shuningdek, uning psixologik barqarorligini ta'minlaydi. Pedagogning o'z-o'zini rivojlantirishga qaratgan harakatlari, o'z kasbiga bo'lgan ishtiyoqini oshiradi va uni yangi maqsadlarga erishishga undaydi. Shu tarzda, pedagogning o'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan intilishi uning kasbiy muvaffaqiyatlarini ta'minlashda asosiy omil hisoblanadi. Umuman olganda, pedagoglarning kasbiy rivojlanishiga ta'sir etuvchi psixologik omillar bir-biri bilan chambarchas bog'liqdir. Motivatsiya, stressni boshqarish, o'z-o'zini anglash va rivojlantirishga bo'lgan intilishlar pedagogning ish faoliyatining samaradorligini oshiradi. Pedagoglar o'z-o'zini rivojlantirishga harakat qilishgan sari, ularga yangi bilimlar va ko'nikmalarni o'rganishga turtki beradi, bu esa ta'lim jarayonining sifatini oshiradi. Shunday qilib, pedagoglarning psixologik holatini va ularning kasbiy o'sishiga bo'lgan ehtiyojlarini to'g'ri boshqarish ularning muvaffaqiyatli faoliyatini ta'minlashda asosiy omil hisoblanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, pedagoglarning kasbiy rivojlanishi va uning psixologik omillari o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, motivatsiya, stressni boshqarish, o'z-o'zini anglash va o'z-o'zini rivojlantirish kabi psixologik jarayonlar pedagogning ish faoliyatiga bevosita ta'sir qiladi. O'qituvchilarning yuqori motivatsiyasi, o'z kasbiga bo'lgan ishtiyoqi va ijobiy motivatsiya ularning ta'lim jarayonidagi samaradorligini oshiradi. Shuningdek, stressni boshqarish

qobiliyati pedagogning psixologik salomatligini va ishdagi muvaffaqiyatini ta'minlaydi. Stressni muvaffaqiyatli boshqarishga qodir pedagoglar o'z ishlarida yuqori natijalarga erishadilar va o'quvchilarga samarali ta'lim beradilar. O'z-o'zini anglash va o'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan intilish esa pedagoglarning kasbiy o'sishini yanada mustahkamlaydi. Pedagoglarning o'z-o'zini anglash jarayoni, ularning kuchli va zaif tomonlarini aniqlashga yordam beradi, bu esa ularni o'z kasbida rivojlantirishga undaydi. O'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan ehtiyoj, pedagogning shaxsiy va professional maqsadlarini amalga oshirishga turtki bo'lib, ta'lim sohasida samarali natijalarga erishish uchun zarurdir. Shu bilan birga, pedagoglarning kasbiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda psixologik yordam, treninglar va o'zaro tajriba almashish muhim ahamiyatga ega. Ularning psixologik holatini yaxshilash va kasbiy rivojlanishini ta'minlash uchun ta'lim jarayonida psixologik yondashuvlarni joriy etish zarurdir. Shunday qilib, pedagoglarning kasbiy rivojlanishi faqat bilim va ko'nikmalarni oshirishga qaratilmagan, balki ular uchun psixologik yordam va qo'llab-quvvatlash taqdim etilishi ham muhim omil hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Davydov, V.V. (2001). Pedagogik psixologiya. Moskva: Pedagogika.
2. Shadrikov, S.P. (2010). Pedagogik faoliyatning psixologik asoslari. Moskva: Yekspress-Inform.
3. Alekseeva, L.M. (2019). Pedagogning o'z-o'zini rivojlantirish va kasbiy motivatsiya. Pedagogik psixologiya, 4(12), 112-125.
4. Makarov, A.B. (2017). Pedagogik psixologiyani asosiy tamoyillari va pedagogning psixologik tayyorgarligi. Ta'lim va psixologiya, 1(5), 33-40.
5. Klimov, E.A. (2005). Psixologiya i pedagogika: Osnovy obshchego kursa. Moskva: Akademiya.
6. Zuckerman, M. (2008). Psychological Stress and Coping in Education. American Journal of Educational Psychology, 58(3), 240-256.